

Hals- og håndsret 1400-1660

Hals- og håndsret kan ses som kulminationen på den kongelige uddelegering af sagefaldet til adelen i løbet af middelalderen. Med hals- og håndsretten opnåede adelen ikke blot retten til at oppebære det fulde sagefald af deres undergivne, men også retten til selv at retsforfølge og eksekvere livs- og legemsstraffe over dem. Begrebet "hals- og håndsret" stammer fra tysk retssprog og henviser til netop korporlige afstraffelser, som bl.a. kunne omfatte halshugning og afhugning af hænder.

Hals- og håndsrettens indførelse

Kongelige privilegier på hals- og håndsret til individuelle herremænd kendes i Danmark i 1400-tallet. Først i 1500-tallet blev hals- og håndsretten imidlertid en ret for adelen som helhed. Der er i forskningen uenighed om, præcist hvornår dette skete. Meget taler for at bestemme året til 1523, da Frederik 1's håndfæstning fra samme år overdrog den samlede adel "al kongelig ret" over deres undergivne. "Al kongelig ret" var et begreb, som adelen ifølge flere samtidige kilder betragtede som ensbetydende med hals- og håndsretten. Allerede i 1513 var rigsrådet blevet overdraget "al kongelig ret" over deres undergivne, og noget nær det samme gjaldt den menige adel (adelen udenfor rigsrådet), om end med en mindre undtagelse. Vi skal dog frem til Christian 3's håndfæstning 1536, før hals- og håndsretten eksplicit omtales som noget, der er overdraget til hele adelstanden. Selvom man som nævnt kan argumentere for, at adelens hals- og håndsret gik tilbage til 1523 eller 1513, var det under alle omstændigheder af stor betydning for hals- og håndsrettens indhold, at området for livs- og legemsstraffe udvidedes kraftigt efter reformationen (fx indførtes der 1537 dødsstraf for manddrab begået af bønder).

<http://www.danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/hals-og-haandsret-1400-1660/>